International Finance and Accounting

Volume 2021 | Issue 1 Article 5

2-1-2021

THE MAIN DIRECTIONS OF DEVELOPMENT OF INSURANCE INSTITUTIONS IN UZBEKISTAN

S. Sherov PhD
Finance Institute of Tashkent

Follow this and additional works at: https://uzjournals.edu.uz/interfinance

Recommended Citation

Sherov, S. PhD (2021) "THE MAIN DIRECTIONS OF DEVELOPMENT OF INSURANCE INSTITUTIONS IN UZBEKISTAN," *International Finance and Accounting*: Vol. 2021 : Iss. 1 , Article 5.
Available at: https://uzjournals.edu.uz/interfinance/vol2021/iss1/5

This Article is brought to you for free and open access by 2030 Uzbekistan Research Online. It has been accepted for inclusion in International Finance and Accounting by an authorized editor of 2030 Uzbekistan Research Online. For more information, please contact sh.erkinov@edu.uz.

PhD С.Р. Шеров
Тошкент молия институти

ЎЗБЕКИСТОНДА СУҒУРТА ИНСТИТУТЛАРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ АСОСИЙ ЙЎНАЛИШЛАРИ

Мазкур мақолада Ўзбекистонда суғурта институтларини ривожланган давлатлар миқёсига чиқариш учун суғурта тизимини давлат томонидан тартибга солиш ва инновацион ривожланиш стратегиясини ишлаб чиқиш лозимлиги. Ҳозирги кунгача суғурта фаолиятини давлат томонидан тартибга солишнинг ягона талабнинг мавжуд эмаслиги муаммонинг долзарблиги белгилайди. Суғурта институтларини ривожлантиришнинг асосий йўналишлари аниқлаш нафақат алоҳида суғурта компанияси учун, балки суғурта соҳасининг мамлакат ва минтақа иқтисодиёти учун аҳамияти нуқтаи назаридан ҳам зарурдир.

Таянч сўзлар: суғурта, мажбурий суғурта, тиббий суғурта, ҳаёт суғуртаси, инвестиция, давлат суғурта назорати.

PhD S.R.Sherov
Tashkent Institute of Finance

THE MAIN DIRECTIONS OF DEVELOPMENT OF INSURANCE INSTITUTIONS IN UZBEKISTAN

Abstract. The article discusses the need for state regulation of the insurance system and the development of innovative development strategies to bring insurance organizations of Uzbekistan to the level of developed countries. The urgency of the problem is determined by the fact that today there is no single requirement for state regulation of insurance activities. Determination of the main directions of development of insurance organizations is necessary not only for an individual insurance company, but also from the point of view of the importance of the insurance industry for the economy of the country and the region.

Keywords: insurance, compulsory insurance, health insurance, life insurance, investment, state insurance control.

Кириш

Халқаро амалиётда суғурта институти ва уни инновацион ривожлантириш масалаларига дахлдор қатор илмий тадқиқот ишларида суғурта компанияларини ривожлантириш концепцияси, инновацион иқтисодиётда суғурта институтининг роли, шунингдек, рискларни суғурта институтлари орқали бошқариш масалалари юзасидан илмий изланиш натижалари эълон қилиниб келинмоқда. Лекин суғурта институтининг асосий элементлари, субъектларини ривожлантириш, инновацион иқтисодиётда суғурта институтларини тартибга солиш ва назорат қилиш, бошқариш ва инновацион суғурта маҳсулотларини яратиш масалалари етарлича яхлит тарзда очиб берилмаган. Бу, ўз навбатида, суғурта институти ва уни инновацион ривожлантиришга оид кенг қамровли илмий тадқиқотлар олиб боришни тақозо этмоқда.

Ўзбекистонда суғурта соҳаси ривожлантириш амалга оширилаётган кенг кўламли ислоҳотларнинг асосий йўналишларидан бири бўлиб қолмоқда. Иқтисодиётни ривожлантириш ва либераллаштиришда суғурта соҳасини ривожлантиришда “янги турлардаги суғурта ва бошқа молиявий хизматларнинг ҳисобига уларнинг ҳажмини кенгайтириш ва сифатини

ошириш, капитални жалб қилиш ҳамда молиявий институтлар ва аҳолининг эркин ресурсларини жойлаштиришдаги муқобил манба сифатида фонд бозорини ривожлантириш каби устувор йўналишлар белгилаб берилган” [1].

Адабиётлар шарҳи

Суғурта бозори конъюнктурасини ўрганиш, унинг юқори даражада очиқ-ойдинлигини таъминлаш, рақобатни ривожлантириш, суғурта хизматлари ҳажмларини кўпайтириш, кўламини кенгайтириш ва сифатини ошириш бўйича таклифлар ишлаб чиқиш, потенциал хорижий инвесторларга маблағларни Ўзбекистон Республикаси суғурта соҳасига инвестициялашда кўмаклашиш, республика аҳолиси ўртасида суғурталаш масалалари бўйича фаол тушунтириш ишларини олиб бориш, суғурталаш учун кадрлар тайёрлаш ва қайта тайёрлаш тизимини такомиллаштириш, суғурта бозори профессионал қатнашчилари учун профессионал этика нормаларини ишлаб чиқиш масалалари фаолиятининг асосий йўналишлари бўлган Ўзбекистон суғурта бозори профессионал қатнашчилари уюшмаси ташкил этилди [2].

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2007 йил 21 майдаги ПҚ-872-сонли “Суғурта хизматлари бозорини янада ислоҳ қилиш ва ривожлантиришга оид қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги қарори суғурта фаолиятини янада такомиллаштириш, суғурталовчиларнинг капиталлашуви ва молиявий барқарорлигини ошириш, уларнинг ҳудудий тармоқларини кенгайтириш ва суғурта компанияларининг инвестицион жараёнлардаги иштирокини рағбатлантиришга қаратилган муҳим ҳужжат бўлди. Мазкур қарор билан суғурталовчилар устав капиталининг энг кам миқдорларига бўлган талаблар оширилди, суғурталовчиларга қимматли қоғозлар бозорида тегишли лицензиясиз инвестицион воситачи сифатида профессионал фаолиятни амалга ошириш ҳуқуқи берилди [3].

Ўзбекистон суғурта институтининг ривожланиши давлат миқёсида ижтимоий ривожланишнинг асосий омилларидан бири сифатида мавжуд шарт-шароитлар, миллий суғурта анъаналари ва маданияти ҳисобга олинган ҳолда ислоҳ этилган. Миллий суғурта бозорининг ташкил топиши ва шаклланиши секин-асталик билан тубдан ўзгариб борган ва бир нечта босқичларни босиб ўтган [4].

Ўзбекистон суғурта бозори шаклланиб, ривожланишининг учинчи босқичи 2002 йил бошида “Суғурта фаолияти тўғрисида”ги қонун қабул қилиниши билан бошланиб, бугунги кунда ҳам давом этмоқда [5].

Суғурталанувчиларга тез ва сифатли хизмат кўрсатиш йўли билан суғурта қопламасини тўлаб берилиши: бир тарафдан суғурта компаниясининг обрўси ошишига ва бунинг орқасидан янги мижозларни жалб қилса иккинчи тарафдан,- мисол учун катта халокатлар юз берганда ишлаб чиқаришни тезроқ тиклашга эхтиёж сезилади, бу эса ўз навбатида макроиқтисодий барқарорликни таъминлашга сабаб бўлади [6].

Бундан ташқари, давлатнинг ўзи суғурта бозорини ривожлантириши ва унда соғлом рақобат бўлиши, маълумотлар кам ва тўлиқ бўлмаган пайтда

рақобатбордош мувозанатни ўрнатишни самарали механизмларини ишлаб чиқишдан манфаатдордир [7, 8, 9].

Тадқиқот методологияси

Тадқиқот жараёнида суғурта институтларини ривожлантиришнинг асосий йўналишлари ва истиқболлари уларнинг иқтисодиётдаги ўрни борасида хорижий ва маҳаллий олимларнинг ишлари ўрганилди ва таҳлил қилинди. Мақолада назарий мушоҳада, тизимли ёндашув, кузатиш, умумлаштириш, таҳлил, синтез каби усуллар самарали қўлланилди, шунингдек суғурта институтларини ривожлантиришдаги муаммолар ва уларнинг ечимлари борасида хулоса ва таклифлар шакллантирилган.

Таҳлил ва натижалар

Ўзбекистонда суғурта институтларини ривожланган давлатлар миқёсига чиқариш учун суғурта тизимини давлат томонидан тартибга солиш ва инновацион ривожланиш стратегиясини ишлаб чиқиш лозим. Ушбу масалани ҳал қилиш учун суғурта институтларининг қуйидаги жиҳатларига эътибор қаратиш мақсадга мувофиқ бўлар эди:

– тўловларнинг янги интеграция воситаларини юқори суръатлар билан шакллантирадиган суғурта операцияларини компьютерлаштиришнинг технологик инқилобига боғлиқ. Бу жараёнлар талайгина молиявий харажатларни талаб қилади, суғурта иши қимматлашади, бироқ унинг самарадорлиги ва тезкорлиги ошади, бу эса харажатлар ўсишини қоплайди;

– суғурта ишида ўсиб бораётган рақобат суғурта компанияларининг қўшилиб кетишига ёки қайта суғурталашни ривожлантиришга олиб келади, бу эса сармоялар бозорида ва иқтисодиётнинг инвестициялар соҳасида янги шароитларни вужудга келтиради. Бу ҳодиса республика суғурта хизмати бозорида анчагина рақобатбардош ва самарали бўлган хорижий компанияларнинг пайдо бўлишига ҳам ёрдам беради;

– бу анъанавий суғурта хизматлари бозорига тобора шахдам одимлар билан кириб келаётган суғуртадан ташқари тузилмалар билан рақобатнинг кучайиши. Яъни фуқароларга хизмат кўрсатишда турли хил тижорат тузилмалари фаолият кўрсата бошлайдилар;

– суғурта ишларига бу хизматларнинг кўп сонли истеъмолчилари таъсири ортади. Истеъмолчи операцияларнинг тезлиги ва сифати, ҳисоб-китобларнинг қулайлиги (айниқса, суғурта тўловларини олиш ва қопламаларини тўлашни) мижозларнинг эҳтиёжларига диққат-эътибор қаратилишига нисбатан, суғурта компанияларига нисбатан қаттиқ талаблар тобора кучая бошлайди.

Ўзбекистон суғурта институтининг ривожланиш динамикаси 1-расмда келтирилган.

1-расм. Ўзбекистонда суғурта институтларининг ривожланиш динамикаси [10]

Суғурта институти ҳозир ҳал қилиниши қийин бўлган дилемманинг кескинлашув шароитида турибдики, унда суғурталанувчилардан қўйилмалар (суғурта пуллари)ни жалб қилишда суғурталовчилар экспансияси ва мижозларни зарарлардан кафолатлаш ўртасида асосий мувозанатсизлик мавжуд.

Кафолатлашнинг сифати, тезкорлиги ва қулайлиги молия институтларига қўшимча қўйилмаларни жалб қилиш имконини беради. Қўйилмалар фаолиятининг мижозлар томонидан бошқарилмаслиги эса, суғурта компанияларига бу қўйилмалардан фойдаланишда кенг имкон яратиб беради. Бу икки омилнинг ўзаро уйғунлиги кредитлаш ҳажмларининг ўсиши учун шароит яратади. Бироқ бошқарилмаслик ғоясининг кучайиши билан хавф-хатар ва компенсация ўртасидаги мувозанатсизлик ортади. Шунинг

учун ҳам суғурта тизимини ривожлантириш ва бошқаришга нисбатан самарали сиёсат олиб бориш зарур.

Суғурта институтларининг кўпчилик муаммолар бошқарув сифати – суғурта менежменти, ташкилот тузилмасига, молиявий оқим, ҳисоб-китоб, иқтисодий таҳлили, бизнес режалаштириш, шунингдек, ходимлар малакаси билан чамбарчас боғлиқ.

Суғурта компаниялари ташкилий шаклидан қатъий назар таҳлил тизими қуйидагиларни ўз ичига олиши керак:

– татбиқ қилиш муддатларининг афзалликлари бўйича тартибланган таҳлилнинг асосий йўналишлари;

– таҳлилни ташкил этиш схемаси ва ўтказиш тартиби:

а) бошқарув бўйича, бўлимларнинг таркибий бўлинмалари бўйича ва мансабдор шахслар бўйича аналитик вазифаларнинг тақсимланиши;

б) иерархик бўйсунувчанлик, аналитик хизматларнинг ўзаро фаолияти;

в) ходимларнинг иш билан таъминланиши (шу жумладан, аналитикларни тайёрлаш);

г) ахборот базаси ва ахборот оқимларини шакллантириш тартиби ва таркиби;

– муддати (тезкор, жорий, ойлик, чораклик, йиллик), аналитик ишларнинг сақланиш мазмуни;

– методик ёндашишлар, турлари, муддатлари ва йўналишлари бўйича таҳлил алгоритми;

– тадқиқотлар устидан назоратни амалга ошириш тартиби, таҳлил натижаларини расмийлаштириш ва уларни амалда татбиқ этишни ишлаб чиқиш.

Бунда қуйидаги ҳолатларни ҳисобга олиш мақсадга мувофиқдир. Таҳлил суғурта бозори фаолиятининг барча жабҳаларига “хизмат кўрсатиши” кераклигини, уни баҳолаш ва прогнозлаш учун асос бўлишини инобатга олиб, суғуртанинг мазмуни ва йўналишлари суғурта бозори олдида турган вазифалар ва мақсадли йўл-йўриқлардан келиб чиқиши лозим. Бунда таҳлил алоҳида стратегик тактик йўл-йўрикларга аниқ йўналтиришни таъминламоғи лозим, зеро уни ўтказиш усуллари ва тартиблари бир-биридан сезиларли фарқ қилади.

Суғурта институтларининг инвестиция фаолияти биринчи навбатда, молиявий инқироз билан боғлиқ. Аммо шуни таъкидлаш жоизки, суғуртачилар молиявий чиқимларни назорат қилишда иштирок этадилар. Бунда табиий бир савол туғилади: молиявий чиқимларни назорат қилишдан суғуртачилар учун қандай зарар бор?

Аввало, уларнинг мақсади суғурта қилишни шунчаки назорат қилиш эмас, балки иқтисодий харажатларни кенг кўламда камайтиришдир. Суғурта компаниялари ихтиёрида жуда кўп маблағ бўлади. Бу суғурта тўловларини ва талаб мажбуриятларини тўлаш оралиғида пайдо бўлади. Суғурта компаниялари тўпланган маблағларни ушлаб ўтирмасдан уни ивестицияга йўналтиришади. Суғурта компаниялари инвестицияни йўналтиришда кенг диапазонни қўллашади. Бу билан улар давлатга жуда катта ёрдам кўрсатади.

Суғурта компанияларидан тушган маблағлар иқтисодиётнинг бирон-бир тармоғига йўналтирилади ва ўша тармоқнинг ўсишига ёрдам беради.

Албатта, табиий бир савол туғилади, қаердан ва нима эвазига катта маблағлар олинади? Бундай маблағлар бир неча минг ва миллионлаб кишиларнинг суғурта қилинишларидан ва юқорида келтириб ўтилган суғурта турларининг амалга ошишидан пайдо бўлади.

Ўзбекистон Республикасининг “Суғурта фаолияти тўғрисида”ги Қонуни Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг 05.04.2002 й. 359-II-сонли Қарорига мувофиқ амалга киритилган, унда суғурталашнинг ҳуқуқий пойдевори шаклланган. Ушбу, қонуннинг 10-моддасида “Махсус ваколатли давлат органи” тўғрисида алоҳида тўхталган. Унда суғурта ташкилотлари фаолиятини давлат томонидан тартибга солиш суғурта муносабатлари барча иштирокчиларининг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатлари муҳофаза этилишини таъминлашга қаратилган [11].

Суғурта фаолиятини тартибга солиш ва назорат қилишни Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан белгиланадиган махсус ваколатли давлат органи амалга оширади.

Суғурта фаолиятини давлат томонидан тартибга солишнинг ягона давлат сиёсатини белгилашда асосан қуйидагиларни амалга ошириш лозим:

– суғурта муносабатларини тартибга солувчи амалдаги қонунчилик ва суғуртавий ҳуқуқ тизимини шакллантиришни такомиллаштириш;

– Ўзбекистон ҳудудида суғурта ташкилотларини назорат қилиш тамойилларини тартибга солиш ва такомиллаштириш механизмларини ишлаб чиқиш;

– мажбурий суғурта соҳасида фуқаролар, ташкилотлар ва давлат манфаатларини суғуртавий ҳимоялашнинг норматив-ҳуқуқий базасини ривожлантириш.

Аҳолининг кенг қатлами ва турли хил мулкчилик шаклдаги ташкилотларни суғуртага жалб қилишни рағбатлантирувчи шароитларни яратиш мақсадида қуйидаги ишларни амалга ошириш лозим:

– тиббий суғурта, узоқ муддатли йиғилиб борувчи ҳаёт суғуртаси, пенсия суғуртасини ривожлантириш учун меъёрий-ҳуқуқий базани шакллантириш;

– юқорида айтиб ўтилган суғурта турларини солиқ қонунчилиги билан рағбатлантириш;

– маблағларни жойлаштириш учун қўшимча кафолатлаш ўтказиладиган суғурта муомалаларининг рентабеллигини ошириш мақсадида суғурта ташкилотларининг маблағларини инвестиция қилишнинг самарали шаклларини ишлаб чиқиш.

Республикамизда суғурта фаолиятини давлат томонидан бошқаришда Молия вазирлиги қошидаги Давлат суғурта назорати инспекцияси билан бир қаторда кўриб чиққан эдик. Ўзбекистонда суғурта фаолиятини давлат томонидан тартибга солиш ва назорат қилиш жараёнида яна бир қанча ташкилотлар ҳам қатнашади:

– Ўзбекистон Республикаси Хусусийлаштирилган корхоналарга кўмаклашиш ва рақобатни ривожлантириш давлат қўмитаси, монополияга қарши чора-тадбирларни ишлаб чиқади ва бажарилишини назорат қилади;

– Ўзбекситон Республикаси Марказий банки суғурта ташкилотларининг банк билан боғлиқ фаолияти хусусиятларини назорат қилади.

Суғурта фаолиятини давлат томонидан бошқариш жараёни ўз ичига бир қатор ҳаракатларни қамраб олади:

– суғурта ташкилотларининг фаолиятини тартибга солувчи меъёрий-ҳуқуқий базани ташкил қилиш;

– суғурта бозорининг профессионал иштирокчиларини танлаш (суғурта компанияси ва суғурта брокерининг ўрнини ҳар қандай ташкилот ёки шахс эгаллай олмайди) (лицензиялаш орқали);

– суғурта бозорининг барча иштирокчилари (шу жумладан, суғурта ташкилотлари) томонидан ҳаракат қилиш нормалари ва қоидаларининг бажарилишини назорат қилиш;

– ўрнатилган тартиб ва қоидаларнинг бажарилмаслиги ёки бажаришдан бош тортишда санкциялар тизимини қўллаш ва бошқалар.

Суғурта иши субъектлари фаолиятининг суғурта назорати шакллари ва усулларини такомиллаштириш суғурта ҳуқуқининг бузилиши юзасидан огоҳлантирувчи чора-тадбирларнинг самарали амалиётини ривожлантириш бўйича ялпи тадбирларни ўз ичига олади ва бу ҳаракатлар қуйидагилардан иборат:

Давлат назорати тизимини такомиллаштириш шуни назарда тутиши лозимки, у ушбу жараёнга суғурта операцияларини амалга оширишнинг профессионал шартларини киритган ҳолда давлат назоратининг кучли марказлашган тарзда тартибга солинадиган воситаларига эга бўлган давлат томонидан тартибга солиш модели доирасида амалга оширилади. Бунда суғурта бозори касбий бирлашмаларига суғурта ташкилотларининг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш функцияси топширилиши керак.

Суғурта назорати институти қуйидагиларни таъминлаш имконини берувчи услубий тузилмалар билан кучайтирилиши лозим:

– суғурта фаолияти шартларига нисбатан қўйиладиган талаблар даражаси (суғурта шартномаларини тузишнинг стандарт шаклларини жорий этиш, суғурта ташкилотларининг молиявий барқарорлигини таъминловчи улар фаолиятини баҳолашнинг аниқ тизимини белгилаш асосида);

– суғурта қилдирувчиларга суғурта тўловини кафолатловчи суғурта ташкилотлари ажратмаларининг ихтисослашган жамғармасини тузиш шартлари (суғурталовчи ёки суғурта ташкилотлари профессионал бирлашмаларининг тўловга қодирсизлиги ҳолатида);

– суғурта компанияларининг капиталлашуви ва тўлов қобилияти, қалтисликлари, эҳтимол қилинадиган зарар миқдори ва бошқа омилларни ҳисобга олган ҳолда қалтисликларни суғуртага қабул қилиш;

– суғурта бозорини эркинлаштириш тенденцияларига мос келадиган назоратнинг истиқболли усуллари тизимини жорий қилиш: профессионал фикрлаш, қалтисликка йўналтирилган назорат;

– суғурта иши субъектларидан лицензия қайтариб олинганидан кейин то банкротлик жараёни тугатилгунга қадар улар фаолиятини назорат қилиш имконини берувчи назорат усулларини ишлаб чиқиш.

Суғурта ташкилотларининг суғурта фаолиятига доир ҳуқуқий ҳужжатлар талабларига риоя қилишдаги жавобгарлигини ошириш мақсадида суғурта назорат инспекцияси томонидан суғурта операцияларини амалга ошириш ҳуқуқини берувчи лицензиянинг олиб қўйилишига қадар огоҳлантирувчи чора-тадбирлар сифатида қўлланиладиган суғурта жавобгарлигининг аниқ тизимини жорий этиш мақсадга мувофиқ ҳисобланади.

Ҳозирги вақтда суғурта қилдирувчиларнинг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатлари фуқаролик тўғрисидаги қонун ҳужжатларининг нормалари билан ҳимояланган бўлиб, бунда низолар юзага келган ҳолларда улар Давлат назорати ва фуқаролик суди органларига ҳал этиш учун ўтказилади.

Тўловга қодир бўлмаган суғурта ташкилотларининг мижозларига суғурта тўловларини амалга ошириш учун суғурта турлари бўйича кафолатловчи жамғармалар тизимини яратиш истеъмолчилар ҳуқуқларини ҳимоя қилишнинг самарали механизмларидан бири ҳисобланади.

Хулоса ва таклифлар

Юқорида баён этилганлардан шундай хулосага келиш мумкинки, таклиф этилаётган чора-тадбирлар миллий иқтисодиётни ривожлантириш ва аҳолини ижтимоий қўллаб-қувватлашнинг устувор йўналишларини ҳисобга олган ҳолда ўрта муддатли истиқболда давлатнинг суғурта соҳасидаги сиёсатини шакллантириш имконини беради. Шунингдек, улар суғурта ҳимоясининг самарали тизими бўйича қатор дастурларни ишлаб чиқиш, суғуртанинг янги турлари, суғурта технологияларини жорий этишни фаоллаштириш, суғурта хизматларининг сифатини ошириш ва кўламини кенгайтириш, суғурта назоратининг шакллари ва усулларини такомиллаштиришга имкон беради.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги ПФ-4947-сонли Фармони.

2. Ўзбекистон Республикаси “Суғурта хизматлари бозорини янада ислоҳ қилиш ва ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарори. Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, – Т., 2007 йил 10 апрель, ПҚ-618-сон.

3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Суғурта хизматлари бозорини янада ислоҳ қилиш ва ривожлантириш қўшимча чора-тадбирлари тўғрисида”ги Қарори. 2007 йил 10 апрель, ПҚ-872-сон.

4. Умаров С.А. Становление и развитие рынка страховых услуг в Узбекистане. // Страховое дело, – Т.: 2007. №1. – С. 32-35.

5. Мирсадыков М.А. Этапы реформирования страхового рынка республики как важнейшего элемента финансовой инфраструктуры страны. Ўзбекистон Республикаси банк ва молия тизимларида ислоҳотларни чуқурлаштириш муаммолари (Халқаро илмий-амалий конференция.) – Т.: Молия, 2005. – С. – 125-126.

6. Абдурахмонов И.Х. Суғурта хизматларининг реал сектор корхоналари ривожига таъсири “Халқаро молия ва ҳисоб” илмий журнали. № 6, декабрь, 2020 йил.

7. Rothscild M., Stiglitz J.E. Equilibrium in Competitive Insurance Markets: An Essay in the Economics of Imperfect Information // Quarterly Journal of Economics. 1976. Vol. 80. P. 629–649.

8. Wilson C. A Model of Insurance Market with Incomplete Information // Journal of Economic Theory. 1977. Vol. 16. P. 167–207.

9. Cohen A., Siegelman P. Testing for Adverse Selection in Insurance Markets // Journal of Risk & Insurance, The American Risk and Insurance Association. 2010. Vol. 77(1). P. 39–84.

10. Ўзбекистон Республикасининг “Суғурта фаолияти тўғрисида”ги Қонуни. 2002 йил 4 апрель, ЎРҚ-4-5-сон (Янги тахрир. 2019 йил 16 январь № 03/19/516/2484). www.lex.uz

11. И.Х.Абдурахмонов. “Теория и практика страхования” Ташкент. 2019 г.

12. www.mf.uz Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги расмий сайти.

13. www.stat.uz Ўзбекистон Республикаси Давлат Статистика қўмитаси расмий сайти.